

(Σε ασύνδετο σχήμα)

Γράφει ο
Βύρων Τομάζος
Μηχανολόγος,
πόφοιτος Πολυτεχνείου
Μονάχου
e-mail: btomazos@gmail.com

Στο προηγούμενο άρθρο μου έγραψα για τους Στωικούς, ότι εντυπωσιάζει η επικαιρότητα του λόγου τους, πώς δηλαδή πριν από 23 περίπου αιώνες είπαν πράγματα που ισχύουν και σήμερα στη ζωή, στο management, στις επιχειρήσεις, στην καθημερινότητά μας και νομίζει κανείς ότι γράφτηκαν χθες.

Το ίδιο ισχύει για όλους σχεδόν τους αρχαίους, αλλά πολύ περισσότερο για τον Αριστοτέλη, ο οποίος έγραψε σχεδόν για τα πάντα. Ο Αριστοτέλης, ο κορυφαίος φιλόσοφος, ο πολιτειολόγος, ο πανεπιστημίων της αρχαιότητας.

Τους τελευταίους αιώνες, ο κόσμος αγωνιώδως προσπαθεί να βρει, να ξεκαθαρίσει τέλος πάντων, ποιο είναι το καλύτερο σύστημα διακυβέρνησης, να δώσει λύση στο θέμα των τάξεων και των κοινωνικών ανισοτήτων. Αυτά τα έζησε έντονα και η δική μου γενιά, ειδικά μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, με την επικράτηση του κομμουνισμού ειδικά στην Κίνα αλλά και σε άλλα κράτη. Ήταν το θέμα στις καθημερινές συζητήσεις μας και πολύ φυσικό αφού επρόκειτο να αλλάξει κατά 180 μοίρες τη ζωή μας.

Θυμάμαι πολύ καλά ότι πολλοί από μας, ειδικά ορισμένοι αριστεροί, πίστευαν ότι είναι θέμα χρόνου όλος ο κόσμος να στραφεί στον κομμουνισμό. Η συζήτηση, τότε γινόταν γύρω από τον κομμουνισμό - μαρξισμό του Μαρξ και του Ένγκελς και το κομμουνιστικό τους μανιφέστο, του οποίου τα κύρια σημεία και σκοπός ήταν η ανατροπή της αστικής τάξης, η επικράτηση του προλεταριάτου, η απεμπόληση της παλαιάς καπιταλιστικής κοινωνίας, που βασίζεται σε ταξικό ανταγωνισμό και η εγκαθίδρυση μίας νέας αταξικής κοινωνίας όπου δεν υπάρχει προσωπική ιδιοκτησία.

Εκείνη την εποχή, εγώ και πολλοί άλλοι αμφιταλαντευόμεσαν, γιατί βλέπαμε θεωρητικά πόσο δίκαιο είναι το κομμουνιστικό σύστημα. Βέβαια δεν ξέραμε ότι το πείραμα θα αποτύχει και δυστυχώς δεν είχαμε διαβάσει τα Πολιτικά του Αριστοτέλη, γιατί αν τα είχαμε διαβάσει τότε θα είχαμε μια πιο ολοκληρωμένη άποψη, θα παίρναμε αποφάσεις πιο σωστές και δεν θα είχαμε ταλαιπωρηθεί τόσα χρόνια.

Λόγω του Σιδηρού Παραπετάσματος η πληροφόρηση για το τι πραγματικά συνέβαινε στις κομμουνιστικές χώρες ήταν αμυδρή και ελεγχόμενη, λόγω και της προπαγάνδας. Εμείς που σπουδάσαμε στη Γερμανία είχαμε άμεση αντίληψη για τον κομμουνισμό γιατί επισκεπτόμαστε το Ανατολικό Βερολίνο. Θυμάμαι στις ατέρμονες συζητήσεις που είχα με συντρόφους και μη, που τους έλεγα «ρε παιδιά μου, δεν είδα έναν να χαμογελάει στο Ανατολικό Βερολίνο». Μια καταθλιπτική ατμόσφαιρα, ένας φόβος, και καλά όλα αυτά αλλά η φτώχεια και τα δελτία μου θύμιζαν την κατοχή τη δική μας. Συν τοις άλλοις βλέπαμε στο Ανατολικό Βερολίνο μια στυγνή δικτατορία, πολίτες χωρίς να κανένα δικαίωμα. Μετά τις ίδιες όμοιες διαπιστώσεις άλλαξα γνώμη και τάχθηκα εναντίον του κομμουνισμού.

Τα «Πολιτικά» είναι σύγγραμμα του Αριστοτέλη, σε οκτώ βιβλία, με θέμα την επιστήμη της πολιτικής ζωής. Το θέμα προσεγγίζεται από την άποψη της πόλης - πολιτείας, θεωρώντας πως είναι εκείνη που συντελεί στην πληρέστερη ζωή του πολίτη. Κάθε βιβλίο ασχολείται με ένα θέμα. Ενδιαφέρον είναι π.χ. ότι το έβδομο βιβλίο ασχολείται με το Υπέρτατο Αγαθό για το άτομο και την πόλη. Απεικόνιση της Άριστης Πολιτείας. Εκπαιδευτικό σύστημα της Άριστης Πολιτείας. Στόχοι και πρώιμα στάδια, ενώ θέμα του όγδοου βιβλίου είναι η θέση της μουσικής και της γυμναστικής στην παιδεία της Άριστης Πολιτείας.

Ο Αριστοτέλης προκειμένου να ορίσει την έννοια "πόλις", αποδεικνύει με σειρά επιχειρημάτων τη θέση του ότι ο άνθρωπος είναι "ζώον πολιτικόν", δηλαδή ον, το οποίο είναι εκ φύσεως καμωμένο να ζει μέσα σε πόλεις. Μέχρι ένα βαθμό πρέπει να υπάρχει κοινοκτημοσύνη, γενικώς όμως ισχύει η ατομική ιδιοκτησία. Είναι απερίγραπτο το πόση ευχαρίστηση προκαλεί σε κάποιον η σκέψη ότι κάτι του ανήκει. Είναι φυσικό να αγαπάει κανείς τον εαυτό του, δεν είναι μάταιο. Δίκαια όμως κατακρίνεται και η φιλαυτία: και φιλαυτία δεν είναι να αγαπάμε τον εαυτό μας, αλλά να τον αγαπάμε πολύ περισσότερο από όσο πρέπει. Το ίδιο ισχύει και για τον φιλοχρήματο, μιας και όλοι οι άνθρωποι αγαπούν τα χρήματα. Είναι όμως γλυκύτερη απόλαυση η καλοσύνη και η βοήθεια προς τους φίλους ή τους φιλοξενούμενους ή τους συνανθρώπους. Τούτο όμως συμβαίνει μόνο όταν υπάρχει ιδιοκτησία. Στην κοινοκτημοσύνη δεν μπορεί κανείς να δείξει γενναιοδωρία, ούτε μπορεί να προχωρήσει σε γενναιοδωρες πράξεις. Η γενναιοδωρία εκδηλώνεται μόνο στη χρήση της περιουσίας.

Στον Αριστοτέλη φαίνεται πως υπάρχουν δύο κύρια πολιτεύματα, όπως λέγεται και για τους ανέμους πως είναι κυρίως δύο, ο βόρειος και ο νότιος, ενώ όλοι οι άλλοι άνεμοι θεωρούνται παρεκβάσεις (αναμειξεις) τους. Έτσι λένε και για τα πολιτεύματα πως υπάρχουν δύο, η δημοκρατία και η ολιγαρχία. Γιατί την αριστοκρατία τη θεωρούν είδος ολιγαρχίας, σαν να ήταν κάποια μορφή εξουσίας των λίγων. Ενδιαφέρον είναι ότι πρώτος ο Αριστοτέλης διέκρινε τρία μόρια (λειτουργίες) στην Πολιτεία, ένα που σκέφτεται και αποφασίζει για τα κοινά, ένα που ασχολείται με τις Αρχές της διοίκησης και ένα που δικάζει: «έστι δη τρία μόρια των πολιτειών πασών... εν μεν τι το βουλευόμενον περί των κοινών, δεύτερον δε το περί τας αρχάς... τρίτον δε τι το δικάζον». Πρώτος αυτός δηλαδή διατύπωσε τη διάκριση των εξουσιών, τη νομοθετική, την εκτελεστική και τη δικαστική εξουσία, όπως ισχύουν μέχρι σήμερα. Και αυτό είναι ιδιαίτερα κρίσιμο γιατί αυτές οι εξουσίες είναι και πρέπει να είναι ανεξάρτητες και εξαιρετικά επίκαιρο καθώς παρακολουθούμε καθημερινά τους διαφιςμούς της κυβέρνησης με τη δικαστική εξουσία. No comments...

Ενδιαφέρον, επίσης, είναι αυτό που γράφει για τη "γυναίκα": «φύσει μεν ουν διώριται το θήλυ και τον δούλον 'ουθεν γαρ η φύσις ποιεί τοιούτον οίον οι χαλκοτύποι την Δελφικήν μάχαιραν, πενιχρώς, αλλ' εν προς εν...». Δηλαδή, η φύση έχει προσδιορίσει τον προορισμό της γυναίκας και του δούλου, (επειδή η φύση δημιουργεί τα πλάσματα όχι όπως οι χαλκουργοί το δελφικό μαχαίρι [τριπλή χρήση και ως πριόνι και ως σφυρί] φτωχικά, αλλά κάθε πλάσμα για ένα μόνο σκοπό). Αν το έχω καταλάβει καλά λέει, ότι έχει δημιουργήσει τη γυναίκα για ένα και μόνο έργο... Αν ζούσε ο Αριστοτέλης σήμερα οι φεμινίστριες θα τον είχαν ...κόκκινο πανί.

(Το ασύνδετο μου σχήμα μου επιτρέπει να εξιστορήσω ένα συμβάν που συνέβη στο Λονδίνο σε ένα συνέδριο φεμινιστριών. Όταν τελείωσε και έφευγαν, κάποιος άνδρας κράτησε την αυτόματη πόρτα για να περάσει η πρόεδρος των φεμινιστριών και αυτή του λέει με ύφος: «Γιατί κρατάς την πόρτα, επειδή είμαι γυναίκα;» και της απαντάει αυτός «όχι, επειδή είμαι τζέντλεμαν». Βέβαια στην εποχή του Αριστοτέλη ο ρόλος της γυναίκας ήταν διαφορετικός από ό,τι είναι σήμερα, γι' αυτό πρέπει να του δώσουμε, και ειδικά οι γυναίκες, ορισμένα ελαφρυντικά.)

Ο μέγας πανεπιστημίων της αρχαιότητας διακατεχόταν από αγωνία προκειμένου να διαπιστώσει ποιο κοινωνικοοικονομικό σύστημα θα ήταν καταλληλότερο για τη διακυβέρνηση της κοινωνίας. Γνώριζε βέβαια ότι το απόλυτο άριστον ήταν αδύνατο να επιτευχθεί και πρότεινε οι πολιτικοί να επιδιώκουν το εφικτό. Στο δίλημμα, απόλυτη ατομική ιδιοκτησία ή κοινοκτημοσύνη, δήλημα το οποίο μας απασχολεί τουλάχιστον τους δύο τελευταίους αιώνες, μεταξύ ακραίου φιλελευθερισμού (νεοφιλελευθερισμού σήμερα) και ακραίου σοσιαλισμού και κομμουνισμού, ο Αριστοτέλης τάσσεται ενάντια στα δύο άκρα και προτείνει τη μέση λύση. Ένα μεικτό κοινωνικοοικονομικό σύστημα που να συνδυάζει τα καλά των δύο άκρων και να αποβάλλει τις αρνητικές πλευρές για την απόλυτη κοινοκτημοσύνη, που συντάσσεται προς τον κομμουνισμό. Ο Αριστοτέλης αποφαίνεται ότι η επικράτηση της κοινοκτημοσύνης θα διαλύσει την κοινωνία, διότι τα άτομα, όπως τονίζει, ενδιαφέρονται έκαστος για το δικό του και λιγότερο για το κοινό συμφέρον. Ο Αριστοτέλης έχει ως βάση την ατομική ιδιοκτησία και κατά συνέπεια το σχετικό κοινωνικό σύστημα του φιλελευθερισμού, αλλά τον φιλελευθερισμό αυτόν ο Αριστοτέλης τον θέλει αφενός μετριοπαθή και αφετέρου σε συνδυασμό με την κοινοκτημοσύνη και με τον κοινωνισμό των νεότερων χρόνων.

Το φιλελεύθερο σύστημα αποτελεί τη βάση της κοινωνικής φυσιογνωμίας του πολιτεύματος. Έτσι και η κοινοκτημοσύνη, το σοσιαλιστικό σύστημα, πρέπει να μετέχει με ορισμένους τρόπους στο γίνεσθαι της κοινωνίας και στο μεικτό της πολιτεύμα. Άλλωστε είναι αδύνατον οι πολίτες να μην έχουν κάτι κοινό, δεδομένου ότι η πολιτεία αποτελεί το κοινωνικό περιβλημα της κοινωνίας, κύριο χαρακτηριστικό της οποίας είναι η συμμετοχή των πολιτών στο κοινωνικό γίνεσθαι.

Σε αυτό όμως που ο κορυφαίος φιλόσοφος και πανεπιστήμονας δίνει ιδιαίτερη έμφαση είναι η μεσαία τάξη, υπέρ της οποίας τάσσεται με ακλόνητα επιχειρήματα που ισχύουν και στην εποχή μας, θεωρώντας την τον ακρογωνιαίο λίθο κάθε ευνομούμενης πολιτείας, γι' αυτό και προειδοποιεί ότι η υπονόμευσή της θα παρασύρει στην καταστροφή την κοινωνία, αλλά και τη δημοκρατία.

Γράφει: «Εν απάσαις δη ταις πόλεσιν εστί τρία μέρη της πόλεως, οι μεν εύποροι σφόδρα, οι δε άποροι σφόδρα, οι δε τρίτοι οι μέσοι τούτων. Επει τοι νυν ομολογείται το μέτρον άριστον και το μέσον, φανερόν ότι και των ευτυχημάτων η κτήσις η μέση βέλτιστη πάντων». Σχεδόν σε όλα, εκτός βέβαια από αυτά που λέει για τη γυναίκα, που θέλουν συζήτηση, έχει δίκιο ο Αριστοτέλης. Έχει αποδειχτεί και στη σημερινή εποχή, το βιώσαμε και το βιώνουμε, οι χώρες με μεγάλη μεσαία τάξη είναι πιο ευνοούμενες, σταθερές και είναι αυτές που θα ήθελε κανείς να ζει. Θα έλεγα οι περισσότερες του δυτικού κόσμου.

Δεν ζει σήμερα ο Αριστοτέλης να μας πει πώς να λύσουμε το μέγιστο πρόβλημα της ανισομερούς κατανομής του πλούτου. Πρόβλημα που κάπως έχει μετριαστεί τα τελευταία χρόνια, αλλά ακόμα υπάρχει και δεν φαίνεται στον ορίζοντα καμιά αποτελεσματική λύση. Τίθεται το ερώτημα, αν είναι επιθυμητό να σταματήσουμε την απόκτηση και τη δυσανάλογη συσσώρευση πλούτου ακόμη κι αν αυτό είναι εφικτό. Η απάντηση είναι δίκαιο μαχαίρι, ένα πολύπλοκο και πολυπαραγοντικό θέμα, και για να γίνει κατανοητό θα φέρω ένα παράδειγμα. Ας υποθέσουμε ότι κάποιος Έλληνας έχει μια μεγάλη ευρεσιτεχνία, που μπορεί πολύ εύκολα σήμερα να «ταξιδέψει» σε όλο τον κόσμο, λόγω της παγκοσμιοποίησης, της πληροφορικής κ.λπ. και ο ευρεσιτέχνης να γίνει εκατομμυριούχος. Αλλά αυτή η πατέντα θα φέρει πολύ περισσότερα κέρδη, διαχρονικά, στους ανθρώπους οι οποίοι θα τη χρησιμοποιήσουν και κατ' αυτόν τον τρόπο τα χρήματα που θα κερδίσει ο ίδιος θα είναι ένα ελάχιστο ποσοστό εν συγκρίσει με αυτά που έχει προσφέρει στην κοινωνία. Αυτό συμβαίνει συνήθως σε αυτές τις περιπτώσεις. Αλλά και τα δικά του κέρδη πάλι θα επιστρέψουν πίσω στην κοινωνία κατά μέσο όρο σε δυο-τρεις γενιές. Αν επιβάλαμε την απαγόρευση απόκτησης πλούτου, πιθανόν να σταματούσαν και οι καινοτομίες, γιατί όπως έχουμε πάλι γράψει ο άνθρωπος από τη φύση του επιθυμεί τα υλικά αγαθά και φροντίζει πρώτα για τον εαυτό του. Άρα η ανισότητα του πλούτου που επικαλούνται σύντροφοι και μη φαίνεται μεν άδικη αλλά όμως το ζητούμενο είναι η παραγωγή του πλούτου, διότι αν παράγεται πλούτος αργά ή γρήγορα επιστρέφει στην κοινωνία. Φυσικά είναι προτιμότερο να παράγεται από την μεσαία τάξη, γι' αυτό βλέπουμε και σήμερα ότι όλες οι κοινωνίες προσπαθούν να υποστηρίξουν τη μεσαία τάξη. Διότι όπως λέει και η κοινή ρήση είναι η ραχοκοκαλιά της κοινωνίας.

Άρα κι εμείς πρέπει από τη δική μας πλευρά να αυξήσουμε περαιτέρω τη μεσαία τάξη στην Ελλάδα (υπάρχει ισχυρή μεσαία τάξη αλλά μπορούμε να τη στηρίξουμε ακόμα περισσότερο). Σαν λαός, είναι ίδιον της φύσης μας, έχουμε τις δυνατότητες να αναπτύξουμε τη μεσαία τάξη. Είμαστε εύτροφοι, διαθέτουμε σπουδαίους επιστήμονες, εκτός και εντός Ελλάδος, σε ποσοστό ίσως από τα μεγαλύτερα στην Ευρώπη. Μπορούμε κάλλιστα να εργαστούμε σαν ιδιώτες, ή ας πούμε, ιδιοκτήτες μικρών ή οικογενειακών επιχειρήσεων και εκεί τα καταφέρνουμε αρκετά καλά, διότι είμαστε εγωιστές και θέλουμε να πετυχαίνουμε, είμαστε σκεπτόμενοι εργάτες και πιστεύουμε στη δημιουργία, πράγμα που είναι πολύ εμφανές στους Έλληνες του εξωτερικού. Πρέπει βέβαια και από την πλευρά του κράτους να υπάρχει η κατάλληλη υποστήριξη. Νομίζω ότι η επιτυχία και η ανάπτυξη κυρίως οφείλονται στις επιχειρήσεις μεσαίας τάξης.

Τελειώνω αυτό το άρθρο με μια ενδιαφέρουσα παρατήρηση για τους συντρόφους: ο Αριστοτέλης τρέμει την ιδέα της ανυπαρξίας μεσαιας τάξης, γιατί χωρίς αυτή, εάν επικρατήσουν οι μη έχοντες, η πολιτική θα καταστραφεί σύντομα, λόγω της διοίκησής της, όπως έχουμε προαναφέρει. Γεγονός που σημαίνει ότι ο κορυφαίος φιλόσοφος, που τα κείμενα του καταγοήτευσαν τον κήρυκα της προλεταριακής επανάστασης Κάρολο Μαρξ, δεν θεωρεί ικανούς τους αποτελούντες αυτή την τάξη να ασκήσουν αποτελεσματική διοίκηση, στερούμενων των κατάλληλων προσόντων και μη έχοντων εμπειρία.

Όπως λέει: «...Όταν άνευ τούτων τω πλήθει υπερτείνωσιν οι άποροι, κατοπραγία γίνεται και (αι δημοκρατία) απόλυνται ταχέως». Που σημαίνει ότι όταν δεν υπάρχει μεσαία τάξη και στον λαό επικρατεί η τάξη των μη έχοντων, επέρχεται κατοδοίκηση και η δημοκρατία αφανίζεται γρήγορα. Αυτή τη λεπτομέρεια ο Μαρξ την πέρασε ξώφαλτσα... Και όπως λέει και ο λαός, τα ψιλά γράμματα και οι λεπτομέρειες αλλάζουν δραστικά το αποτέλεσμα: έτσι συνέβη και με τον Μαρξ. Του ξέφυγε μια «λεπτομέρεια» και απέτυχε το σύστημα και όχι μόνο δεν δημιουργήσαν διοίκηση των πολλών, αλλά δημιουργήθηκε η δικτατορία του προλεταριάτου.

Είναι αξιοσημείωτο ότι ακόμα υπάρχουν πάρα πολλοί αριστεροί, οι οποίοι δεν πιστεύουν σε αυτές τις αρχές του Αριστοτέλη. Μέχρι τώρα εγώ δεν έχω καταλάβει τι πιστεύουν. Ποιο είναι δηλαδή το σύστημα το οποίο μας λένε να ακολουθήσουμε, εκτός από το σύστημα της διαμαρτυρίας και των απεργιών. Επαναλαμβάνω, το σύστημα που πρεσβεύουν αυτοί οι άνθρωποι ακόμα δεν το έχω καταλάβει, μπορεί βέβαια να είμαι και προκατειλημμένος. Και όπως λέει και ο λαός τα ψιλά γράμματα και οι λεπτομέρειες αλλάζουν δραστικά το αποτέλεσμα έτσι συνέβη και με τον Μαρξ. Του ξέφυγε μια λεπτομέρεια και απέτυχε το σύστημα και όχι μόνο δεν δημιουργήσαν διοίκηση των πολλών αλλά δημιουργήθηκε η δικτατορία του προλεταριάτου.

Και κλείνω με μια παρότρυνση προς τους νέους: Διαβάστε όσο μπορείτε περισσότερο τους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς: οι περισσότερες από τις ρήσεις τους είναι επίκαιρες και σοφές.